

Cynllun Adfer Natur Sir Gaerfyrddin

Mae Cynefinoedd Gwlyptir yn cynefinoedd ffeniau iseldir, cyforgors ar dir isel, gwelyau cyrs a thir pori corslyd ar forfa arfordirol a gorlifdir.

Mae gwlyptiroedd yn un o'n hadnoddau naturiol pwysicaf. Maen nhw'n cynnal llawer o rywogaethau brodorol o fywyd gwyllt yn cynnwys planhigion gwlyptir, infertebratau, yn cynnwys gweision y neidr, adar, dyfrgwn a llygoden bengron y dŵr. Maen nhw'n rhan o dirwedd iach sy'n gweithio'n dda.

Mae gwlyptiroedd hefyd yn bwysig i bobl. Maen nhw'n darparu dwr ffres inni drwy hidlo llygredd ac maen nhw'n gallu gweithredu fel mannau storio dŵr sy'n lleihau'r perygl o lifogydd. Maen nhw'n darparu bywoliaeth i bobl. Fodd bynnag, mae cynefinoedd gwlyptir wedi dirywio'n fawr: mae ffeniau wedi cael eu draenio, corsydd pori wedi cael eu haredig a'u hailhadu, gwelyau cyrs wedi cael eu llygru, a chorsydd tir isel wedi cael eu difrodi drwy dynnu mawn.

Heddiw caiff cynefinoedd gwlyptir eu cydnabod am y manteision y gallant eu rhoi inni, yn cynnwys helpu i glustogi'r eithafion sy'n gysylltiedig â newid hinsawdd. Gallai rheoli ein cynefinoedd gwlyptir yn briodol a'u hailgreu yn y mannau iawn ddod â manteision mawr i'r sir.

Gall **gwelyau cyrs** ddigwydd fel ardaloedd bach o gynefin ar ymylon dyfroedd ac maen nhw felly'n aml yn reit ddarniog. Ar hyd y morlin, o Bynea i Gydweli mae nifer o enghreifftiau bach o welyau cyrs. Fodd bynnag, mae ardaloedd eang o welyau cyrs ger Pwll Witchett yn Nhwyni Lacharn a Ffrwd Fen ger Pinged. Mae ein morydau hefyd yn cynnal ardaloedd helaeth o gwelyau cyrs, megis yr ardal eang yn Llangennech, sy'n edrych dros aber Llchwyr.

Ceir **cyforgors tir isel** sylweddol ei maint yn y sir yng Nghors Goch, Llanllwch, ynghyd ag enghreifftiau llai ger Carmel a Beacon Bog, Caerfyrddin. Maen nhw'n enghreifftiau cynyddol brin o gynefin mawndir felly maen nhw'n bwysig fel dalfa garbon. Mae'n cynefinoedd hyn yn gallu cynnal amrywiaeth o blanhigion ac infertebratau arbenigol. Mae Cors Goch yn un o ddim ond dau safle yn ne Cymru lle ceir morgrugyn du'r gors.

Ceir ardaloedd arwyddocaol o **dir pori corslyd** o amgylch Moryd Byrri ac ardal Bae Caerfyrddin a **thir pori corslyd ar orlifdir** ar hyd rhannau isaf y prif ddyffrynnoedd afonydd, yn enwedig dyffrynnoedd Gwendraeth, Taf a Thywi. Mae hyn yn rhan o arwynebedd ehangach yn y sir ar un adeg, sydd wedi dirywio'n fawr erbyn hyn. Mae'r ardaloedd pwysicaf o dir pori corslyd ar **forfa arfordirol** yn ardaloedd

Cynefinoedd Gwlyptir

Partneriaeth Natur
SIR GŶR • CARMARTHENSHIRE
Nature Partnership

© Lizzie Wilberforce/WTSWW

Manteision naturiol cynefinoedd gwlyptir

Yn ogystal â gwerth cynhenid y cynefinoedd hyn a'u gwerth i'r rhywogaethau y maent yn eu cynnal, maen nhw'n darparu nifer o fanteision naturiol i ni:

- Lliniaru llifogydd a darparu amddiffyniad i gartrefi.
- Mae gorlifdiroedd arfordirol/afonydd yn gynefinoedd pori pwysig i dda byw.
- Mae gwelyau cyrs yn storio ac yn hidlo dŵr – cânt eu defnyddio'n aml mewn cynlluniau i buro dŵr mwyngloddiau.
- Mae corsydd tir isel yn storio dŵr a charbon gan helpu i atal llifogydd a rheoli'r hinsawdd.

Pam mae cynefinoedd gwlyptir yn newid (o adroddiad *State of Nature*: www.rspb.org.uk/stateofnature/)?

- Addasu ffisegol a draenio.
- Llygru dŵr.
- Diffyg rheoli gweithredol.
- Newid hinsawdd.
- Tynnu dŵr.

isaf Gwendraeth a Phentywyn. Yma mae'r corsydd yn weddol gyfan ac yn cadw cryn lawer o ddi-ddordeb bywyd gwyllt – mae Pentywyn yn bwysig i gwtiaid aur sy'n gaeafu. Mae'r naill ardal a'r llall yn bwysig oherwydd eu tirwedd.

Ar un adeg roedd Gwastadeddau Llanelli (i'r de-ddwyrain o Lanelli) yn dir pori corslyd ar forfa arfordirol. Mae llawer ohono wedi diraddio erbyn hyn yn sgil datblygu trefol a diwydiannol. Fodd bynnag, mae Ymddiriedolaeth Adar y Gwlyptir ym Mhenclacwydd wedi gwneud cryn lawer o waith creu cynefinoedd.

Ble gallwch chi weld y cynefinoedd hyn yn Sir Gaerfyrddin:

Gwelyau cyrs/Ffen: Ffrwd Fen ger Pinged; Parc Arfordirol y Mileniwm

Tir pori corslyd – Trwyn Ginst; yr arfordir rhwng Pen-bre a Chydwelli

Cyforgors ar dir isel: Gwarchodfa Natur Genedlaethol Cors Goch (cysylltwch â Ymddiriedolaeth Natur De a Gorllewin Cymru), Pyllau Cochion, Mynydd Ystyfflau-carn

Cyforgors tir isel

Thir pori corslyd ar orlifdir

Datganiad o weledigaeth ac amcanion

Gweledigaeth gyffredinol y cynllun hwn yw gofalu am, adfer ac ymestyn y cynefinoedd hyn yn y sir a'r rhywogaethau blaenoriaeth sy'n gysylltiedig â nhw. Byddem hefyd yn ceisio hyrwyddo proses o greu a gofalu am wlyptiroedd ag iddynt werth bioamrywiaethol fel rhan o ddatblygiadau mawrion megis cynlluniau ffyrdd a pharciau busnes. Byddai unrhyw weithredu yn ceisio cyflawni un neu fwy o'r amcanion isod:

Rhywogaethau blaenoriaeth cysylltiol (DS efallai nad yw hon yn rhestr hollgynhwysfawr):

Adar

Y Gylfinir

Golfan y mynydd y Gog

Bras y cyrs

Troellwr bach

Titw'r helyg

Drudwen

Cornchwiglen

Siglen felen

Mamaliaid

Llygoden yr yd

Llygoden bengron y dŵr

Dyfrgi

Ymlusgiaid

Madfall

Llyffant dafadenog

Neidr y gwair

Gwiber

Planhigion/Ffyngau

Cegiden bibellaidd

Euphrasia rivularis

Brymllys

Tegeirian y fign galchog

Armillaria ectypa

Infertebratau

Chwilen blymio (*Hydroporus rufifrons*)

Clustwyfyn cilgantog

Brychan lletraws

Clai'r rhos

Dart deunod

Gwyfyn gwythien goch

- ▶ Rheoli'r cynefinoedd gwlyptir hyn yn Sir Gaerfyrddin mewn modd cadarnhaol a'u cysylltu a'u hehangu lle mae hynny'n bosib.
- ▶ Cynnal ac ehangu'r ystod a/neu'r boblogaeth o rywogaethau sy'n gysylltiedig â'r mathau hyn o gynefin.
- ▶ Nodi a chofnodi ardaloedd o gynefinoedd gwlyptir yn Sir Gaerfyrddin y tu allan i Safleoedd o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig.
- ▶ Codi ymwybyddiaeth o gynefinoedd gwlyptir a'r manteision a gawn ni yn eu sgil.

Dolenni defnyddiol:

www.wildlifetrusts.org/wildlife/habitats/wetlands-and-rivers

www.wwt.org.uk/visit/llanelli/

www.rspb.org.uk/futurescapes/

www.wetlandvision.org.uk/

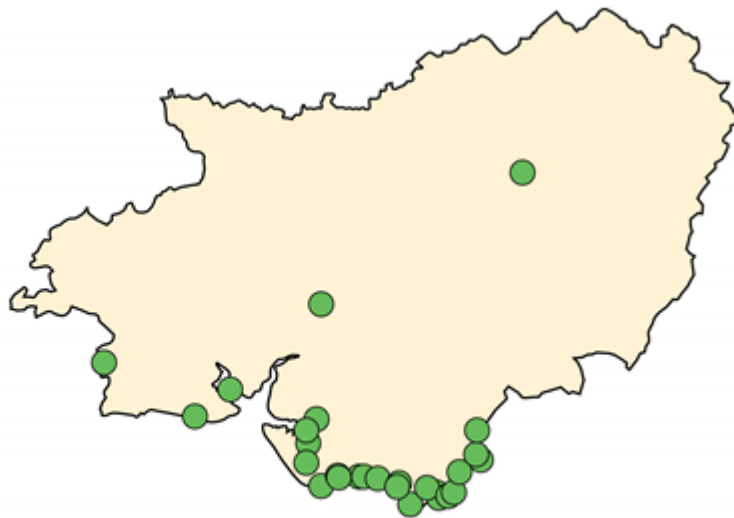
<http://jncc.defra.gov.uk/page-1433>

<https://www.biodiversitywales.org.uk/Gwlyptir>

Maps used with permission of Countryside Council for Wales 2004. Extracted from *Priority Habitats of Wales: a technical guide*, edited by P. S. Jones, D. P. Stevens, T. H. Blackstock, C. R. Burrows and E. A. Howe., 2003.

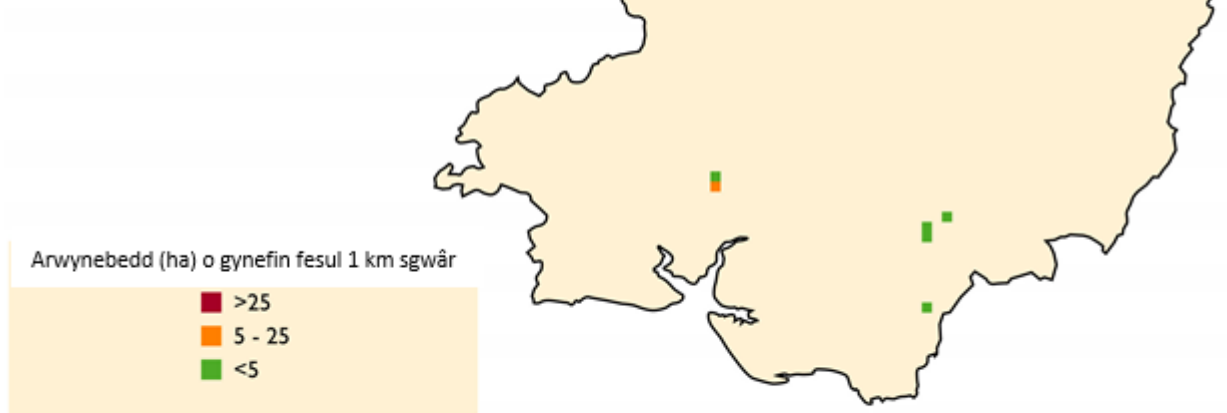
Reproduced from the Ordnance Survey map with the permission of the Controller of HM Stationery Office, Crown Copyright Reserved-LA 0997L

Gwely cyrs

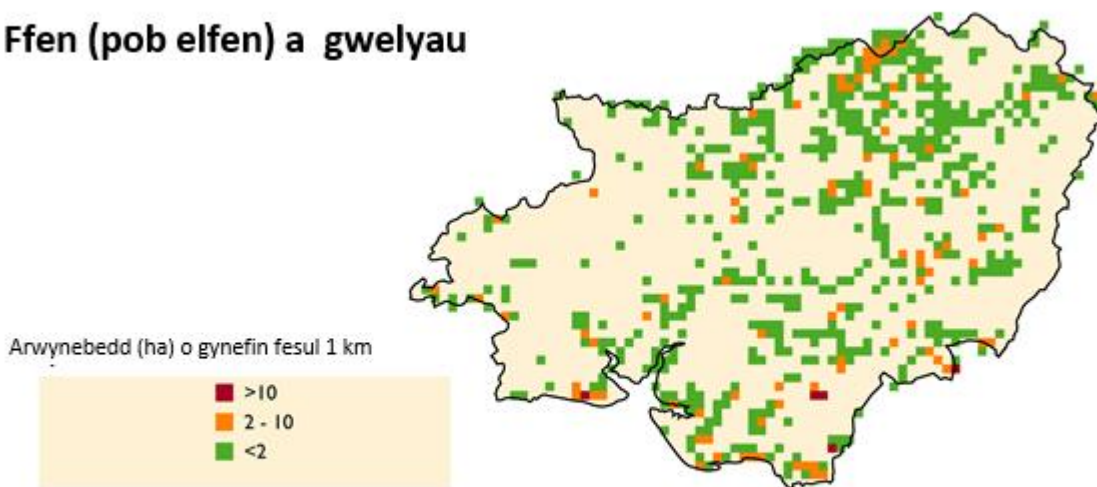
Dosbarthiad safleoedd gyda gwelyau cyrs yn Sir Gaerfyrddin. Crynhowyd y data o arolwg Y Gymdeithas Frenhinol er Gwarchod Adar o welyau cyrs Cymru (Tyler, 1993).

Cyforgors ar dir isel

Dosbarthiad sgwariau 1 km gyda chynefin cyforgors tir isel yn Sir Gaerfyrddin. Crynhowyd y data o Arolwg Cynefinoedd Cymru yr NCC/Cyngor Cefn Gwlad Cymru (1979 – 1997) ac mae'n cynnwys cyforgors ac ardaloedd o gors adnewidiadol a briodolir i'r math hwn o gynefin â blaenoriaeth.

Ffen (pob elfen) a gwelyau

Dosbarthiad sgwariau 1 km gyda chynefinoedd a gaiff eu cyfeirio at y Cynllun Gweithredu Cynefinoedd ffen a gwelyau cyrs yn Sir Gaerfyrddin. Mae'r data'n cynnwys enghreifftiau tir isel o'r tri chategori Cam 1 o ffen (mewn pant, dyffryn a gorlifdir), llac a chors ac mae wedi'i grynhoi o Arolwg Cynefinoedd Iseldir Cymru yr NCC/Cyngor Cefn Gwlad Cymru (1987 – 1997).

Tir pori corslyd ar forfa arfordirol a gorlifdir

Dosbarthiad a maint safleoedd sydd â chynefin tir pori corslyd ar forfa arfordirol a gorlifdir yn Sir Gaerfyrddin. Crynhowyd y data o gyhoeddiad Cyngor Cefn Gwlad Cymru, Inventory of Coastal and Floodplain Grazing Marshes Dargie & Dargie, 1998, sydd wedi'i seilio i raddau helaeth ar Arolwg Cynefinoedd Iseldir Cymru yr NCC/Cyngor Cefn Gwlad Cymru (1987 – 1997).

Ardaloedd Gwlyptir â Blaenoriaeth Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru yn Sir Gaerfyrddin

